

Lambooy, T., T. van Soest, I. Breemer, 2022. Granting Rights of Nature to the Wadden Sea? An exploratory study. Wadden Academy, Report, 2022-04, Leeuwarden

Voorwoord

Wanneer twee buren een conflict hebben over een boom in een tuin, bepaalt in veel landen uiteindelijk een rechter wie van deze buren in zijn of haar recht staat. De boom zelf heeft geen rechten en geen stem in het juridische geschil. De boom is geen rechtssubject maar slechts een object van het recht. Dit geldt ook voor wilde dieren, bossen, rivieren en bijvoorbeeld ook de Waddenzee. In de meeste juridische systemen zijn rechten slechts toegekend aan mensen (natuurlijke personen) en menselijke constructies (rechtspersonen, zoals overheden en bedrijven).

Al ruim vijftig jaar geleden stelde Prof. Christopher Stone deze antropocentrische benadering in ons recht ter discussie met zijn publicatie "Should trees have standing"? Zouden bomen moeten worden aangemerkt als rechtssubjecten die conflicten aan een rechter kunnen voorleggen? De eerste reflex van velen (en wellicht vooral juristen) zal zijn om dit niet nodig te achten. De afgelopen 150 jaar is er immers veel recht ontwikkeld om natuur goed te beschermen. Toch moet worden geconstateerd dat al dit recht niet heeft kunnen voorkomen dat de kwaliteit van ecosystemen, de ecologische status van wilde dieren en planten en de kwaliteit van het landschap substantieel zijn verslechterd. Dit inzicht heeft een rol gespeeld bij het zoeken naar nieuwe benaderingen in het recht om de natuur beter te beschermen, waaronder ook de Rights of Nature doctrine: de toekenning van juridische persoonlijkheid en rechten aan componenten van de natuur.

Wereldwijd zijn er de afgelopen jaren honderden Right of Nature-initiatieven ontwikkeld. Veel van dergelijke initiatieven zijn voortgekomen uit het perspectief van inheemse volken. In de cultuur van inheemse volken zijn veel componenten van de natuur bezielde en is de natuur niet onderworpen aan menselijk heerschappij. Maar ook in landen zonder inheemse volken krijgt het Right of Nature-denken vertaling naar het recht. In Europa kan in dit verband gewezen worden op de toekenning van rechten aan de Spaanse zoutwaterlagune 'Mar Menor'. In feite is het recht een reflectie van overtuigingen in mens-natuur-relaties die in de loop van de tijd aan veranderingen onderhevig zijn geweest. In Nederland kan bijvoorbeeld gewezen worden op de verschuiving van heerschappij in de Nuttige dierenwet 1880 naar bescherming van ook 'niet-nuttige dieren' in het begin van de vorige eeuw. Meer recent kan gewezen worden op de expliciete erkenning van intrinsieke waarde van de natuur in verdragen en onze Wet natuurbescherming. De Right of Nature-doctrine vormt mogelijk een volgende stap in de 'vergroening' van de mens-natuur-relatie zoals weerspiegeld in het recht.

In Nederland is door onder meer het parlement en een Friese gemeente de vraag gesteld of ook de Nederlandse Waddenzee rechten toegekend zou moeten worden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten we eerst meer weten van de eventuele implicaties van een dergelijke toekenning. Op verzoek van de Waddenacademie is daarom onderzocht hoe een Rights of Nature-benadering voor de Waddenzee vorm zou kunnen krijgen, en of het een veelbelovende benadering zou kunnen zijn voor de versterking van de bescherming van de ecologische waarden van het gebied. Het gaat hierbij om een exploratief onderzoek, vanuit een governance perspectief en lerend van initiatieven elders in de wereld. Het onderzoek beoogt bijvoorbeeld niet een gedetailleerde

vergelijking te maken tussen enerzijds de inhoud en het functioneren van het huidige recht en anderzijds de bescherming door toekenning van rechten aan de Waddenzee.

Het onderzoek geeft uiteenlopende argumenten waarom het toekennen van rechten aan de Waddenzee een veelbelovende benadering kan zijn. Zo kan de benadering mogelijk beter waarborgen dat vanuit het gebied en haar waarden de ruimte voor menselijk medegebruik wordt bepaald. In de huidige praktijk staan veelal de concrete projecten en wensen van mensen centraal en bestaat met name te weinig juridische grip op de optelsom van effecten van alle menselijke activiteiten en klimaatverandering (cumulatieve gevolgen). De fragmentatie van bevoegdheden ten aanzien van de Waddenzee over veel overheidsorganen speelt hierbij een rol. Ook kan de Right of Nature-benadering waarschijnlijk beter waarborgen dat het voorzorgsbeginsel 'recht wordt gedaan' omdat het beoordelen van ontwikkelingen vanuit de waarde van het gebied ervoor kan zorgen dat onzekerheden meer gewicht worden toegekend. Toekenning van rechten aan de Waddenzee kan ook meer ruimte geven voor het serieus nemen van moeilijk te kwantificeren waarden zoals relatieve ongereptheid en duisternis.

Vanzelfsprekend brengt het idee van de toekenning van rechten voor de Waddenzee ook een aantal issues en vragen met zich mee. Belangrijke check vooraf bij een eventuele toekenning van rechten aan de Waddenzee is bijvoorbeeld dat het geen afbreuk doet aan een goede naleving van de bestaande verdragen en EU-richtlijnen. Hier liggen ook kansen, want het is denkbaar dat een Right of Nature-aanpak juist een extra impuls kan vormen om die internationale doelen en verplichtingen serieuzer te gaan nemen. Zo sluit de Right of Nature-benadering goed aan de bescherming van de integriteit van de Waddenzee als verplichting onder het Werelderfgoedverdrag. Verder roept een dergelijk debat meteen de vraag op wie bij een eventuele toekenning dan namens de Waddenzee het woord zou moeten voeren. De studie maakt duidelijk dat in andere landen al veel ervaring met dergelijke vragen is opgedaan en oplossingen zijn gevonden, waar landen als Nederland van kunnen leren.

Kortom, de studie bevat genoeg aanwijzingen dat het de moeite waard is om de mogelijke toepassing van de Right of Nature-benadering op de Nederlandse Waddenzee verder te verkennen. Dit sluit tevens aan bij de interesse die voor deze benadering op trilateraal niveau is geuit. Vanuit dit perspectief is het toe te juichen dat het rapport in het Engels is geschreven. We hopen dat dit rapport bijdraagt aan een beter begrip van de aard en consequenties van het RoN gedachtengoed in relatie tot de Waddenzee en inspiratie mag vormen voor het vervolg van het debat.

Namens de Waddenacademie,

Kees Bastmeijer

Portefeuillehouder Natuur en Recht